

Ján Markoš

BLIŽŠIE K SEBE

Hľadanie ľudskosti
v dobe médií,
technológií a vedy

N

Ján Markoš

BLIŽŠIE K SEBE

**Hľadanie ľudskosti
v dobe médií,
technológií a vedy**

Autor: © Ján Markoš, 2021

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2021 ako svoju 49. publikáciu

Vydanie prvé

ISBN 978-80-8230-036-2

Obsah

Namiesto úvodu: malá kapitola o neznámom hlade	7
O dvoch podobách tela	19
O spánku, vedomí a hľadani ľudského „ja“	41
O čase, rytme a nebi	63
O hraniciach našej vnútornej slobody	89
O racionalite a empatii	111
O zraniteľnosti	135
O smrti, zosnulých a pozostalých	159
O hierarchii sveta a chuti posvätného	179
Namiesto záveru: malá kapitola o vede a kráse	201
Bibliografia	207

**NAMIESTO ÚVODU:
MALÁ KAPITOLA
O NEZNÁMOM
HLADE**

Žijeme v čase hladu.

Tento hlad sa prejavuje ako trvalý a hlboký vnútorný nepokoj. Všímate si tú nespokojnosť a nervozitu všade okolo seba? Medzi ľuďmi to bzudí ako v úli, celá spoločnosť je akoby nabitá statickou elektrinou. Kauza strieda kauzu, výkrik strieda výkrik a celé akoby to nemalo konca.

Základný, podprahový nepokoj je natoľko určujúcim znakom našej doby, že sme si naň do veľkej miery zvykli. Už ho takmer ani nevnímame. Uvážte však: Koľko ľudí vo vašom bezprostrednom okolí je depresívnych alebo, naopak, nepochopiteľne agresívnych? Koľko ľudí okolo vás prepadá vorkoholizmu alebo rôznym druhom závislosti? A koľko ľudí je jednoducho nešťastných, pretože si nedokážu nájsť na svete svoje miesto?

Je to záhada. Žijeme v čase dostatku. Prečo sa nedokážeme upokojiť, odpočívnuť si? Prečo je pre nás také ťažké sústrediť sa, nájsť svoj stred? Odpoveď je paradoxná: Napriek všetkému materiálnemu bohatstvu sme jednoducho hladní.

Len ten, kto je sýty, môže byť pokojný. Predstavte si bábätko v náručí mamy, keď nasýtené vníma teplo jej tela. Kde je nejaká stopa po nepokoji? Alebo si predstavte mačku, ako leží na prahu dverí a vyhrieva sa na slnku. Ani náznak nespokojnosti! Ak teda chceme hľadať pokoj, ak chceme zastaviť toto nervózne chvenie, podobné tichému zemetraseniu, ktoré sa zmocnilo celej našej spoločnosti, potrebujeme spoznať spôsob, ako sa nasýtiť.

To však znamená spoznať povahu hladu, ktorý v nás hľodá. Čo nám tak chýba?

Odpoveď možno prekvapí: Chýba nám prirodzený svet. Realita v jej pôvodnom, surovom stave. Chýba nám príroda: voda, lesy, oblaky, vietor. Chýba nám aj tichý vesmír ukrývajúci sa v našom vnútri: v hluku médií a v každodennom pracovnom zhone často nedokážeme začuť jemné signály svojho tela.

Žijeme v dobe prostriedkov. Sú všade: dopravné prostriedky, informačné prostriedky, čistiace prostriedky. Sme úplne obkolesení vlastnými výtvormi.

Takmer všetok svoj čas trávim v budovách. A strop veru nie je nebo. Svetlo nie je slnko. A klíma nie je vietor. Ba čo viac, približne polovicu svojho bdélé-

ho času (teda asi osem hodín denne) strávime pred obrazovkami počítačov, mobilov alebo televízorov. Polovicu bdelého času venujeme svoju pozornosť virtuálnej realite, informáciám, ktoré nám dôkladne predžuli a pripravili iní ľudia. A obrazovka veru nie je obzor.

Keď strácame kontakt so svetom v jeho surovom stave, strácame aj prístup k akejsi základnej podobe krásy. Táto krása je totiž zakotvená v prírode: v striedaní ročných období, v rôznych druhoch svetla a tieňa, v tvaroch lístia a skál, vo zvuku vetra, v šumení dažďa. Je vpísaná aj v našich telách, v našej prirodzenosti – v tlkote srdca, v dychu, v pocitoch tepla či chladu, v túžbe postupne sa rodiacej kdesi vo vnútri. Je to tichá, obyčajná krása. Má však plno odtieňov a chutí a potrebujeme ju tak, ako jašterica ráno potrebuje slnečné lúče, aby sa jej zohriala krv.

Veď svet je prekrásny. Je známy a predsa tajomný. Pomyslite len na spôsob, akým tečie rieka. Na žiarivú kučeravosť oblakov. Na dokonalý tvar vajčička!

Kľúč od tejto krásy sme stratili. Ako sa to len mohlo stať? Ako sme to mohli dopustiť?

Zdá sa, že sme sa jednoducho zamotali vo vlastnom úspechu.

Stredoveký roľník si nemohol dovoliť ignorovať prirodzený svet, ktorý ho obkolesoval. Musel vnímať a rešpektovať striedanie ročných období, počasie, povahu pôdy, ktorú obrábal. Dnes sa – vďaka vede a technológiám – dokážeme od reality izolovať omnoho účinnejšie.

Pomyslite len na astronautov na vesmírnej stanici. V nehostinnom prostredí mimo atmosféry by nechránení neprežili ani minútu. Obkolesení výtvormi ľudského umu – izolačným plášťom stanice, generátormi kyslíka, počítačmi a desiatkami ďalších prístrojov – sú však vo svojom umelom mikrosвете dokonale chránení a môžu tak krúžiť nad Zemou celé týždne.

Dnes sme my všetci tak trochu astronautmi. V predžutom prostredí internetu, médií, kancelárií, áut a bytov dokážeme prežiť celé roky bez toho, aby sme sa museli naplno konfrontovať so skutočným, prirodzeným svetom. Napokon napoly zabudneme, že jestvuje aj niečo iné než len nekočné hromady prístrojov, budov a informácií, ktorými sme sa vďaka úspechom vedy a priemyslu obklopili. Takmer uveríme, že našu „vesmírnu loď“ tiež obkolesuje iba nehostinné prázdno. A pritom za jej miniatúrnymi oknami ostal celý svet.

Jediná pripomienka, ktorá nám na tento svet za oknami ostala, je práve onen neurčitý hlad, hladajúci kdesi hlboko v našom vnútri.

Ako tento hlad po prirodzenom svete utíšiť?

Po prvé, potrebujeme sa vedome uskromniť. Vycúvať z mäkkej pavučiny virtuálneho vesmíru, ktorý sme si sami stvorili. Tráviť menej času na internete. Menej pracovať. Menej sa naháňať. Menej cestovať. Naordinovať si diétu od filmov a seriálov. Pripraviť sa na to, že prídu abstinenčné príznaky. Pripraviť sa na jednoduchšie a všednejšie dni. A veľa chodiť do prírody.

Po druhé, potrebujeme si viac veriť. Priznať našim osobným, intímnym a subjektívnym pocitom, vnemom a zážitkom opäť miesto, ktoré im právom patrí.

Subjektívne vnímanie človeka je totiž dnes často dehonestované, akoby ani nestálo za reč, akoby nebolo dôležité. Môže za to jednak neustály tlak reklamy, ktorá s našimi pocitmi manipuluje a deformuje ich až na nepoznanie. Môže za to aj neprestajný prúd vonkajších informácií a vnemov, ktorý nás ohlušuje a znecitliví ako anestézia.

Zodpovedná je však aj veda. Veda sa stala externou autoritou, akousi prísnou panovníčkou, ktorá nám neustále hovorí do života, našepkáva nám, čo máme robiť, čo si máme myslieť a čo máme cítiť.

Len si spomeňte na svoju poslednú návštevu u lekára či v nemocnici. Čo bolo pre stanovenie vašej diagnózy dôležitejšie: vaše pocity alebo výsledky vedeckých testov a meraní?

A koľkí z nás netrpia aspoň letnými pocitmi viny, že necvičia toľko, koľko odporúčajú vedci, nemajú takú nutrične vyváženú stravu, ako odporúčajú vedci, prípadne nespia predpísaný počet hodín?

Veda nám hovorí aj to, aké máme mať názory. Čo si máme myslieť o sexualite, o morálke, o podobe rodiny, o tom, ako vychovávať deti, o tom, ako zostarnúť, hovorí nám do všetkých týchto intímnych a osobných vecí.

A v istom zmysle to je v poriadku. Je, samozrejme, správne, že vám v nemocnici urobia potrebné vyšetrenia, aby vás vedeli efektívne liečiť. Je v poriadku, že nutriční špecialisti analyzujú, ako zdravo jesť, a že psychológovia analyzujú, ktoré spôsoby výchovy detí sú funkčné a ktorým sa, naopak, treba vyhnúť.

Pripustiť si však vedu príliš k telu môže byť nebezpečné. Prečo? Dovoľte mi malý futuristický myšlienkový experiment.

Viem si celkom dobre predstaviť, že o pár desiatok rokov bude mať každý z nás v tele malú diagnostickú stanicu, ktorá bude sledovať jeho tep, tlak, cukor v krvi, dychovú frekvenciu, prítomnosť patogénov a mnoho ďalších premenných. Predstavte si, že sa ráno zobudíte a cítite sa akosi zvláštne. Možno začínajúca choroba, možno pozostatok nočnej mory. Vy však nebudete opatrne skúmať pocity vo svojom vnútri, aby ste zistili, odkiaľ sa váš pocit vzal. Namiesto toho sa jednoducho pozriete na displej na údaje, ktoré namerali prístroje.

Cukor v norme, tep v norme, tlak trochu vysoký, striedanie spánkových fáz pravidelné. „Som OK, vstávam do práce,“ povie si. Dáte diagnostickej stanici pokyn, aby podivný pocit vyriešila: ona vstreknú do tela malú dávku anestetika a chvenie vo vašom vnútri zmizne.

Alebo mladé dievča, ktoré pocíti túžbu stať sa maliarkou. „Má to však zmysel?“ pýta sa samo seba. Osloví teda príslušnú vedeckú inštitúciu so žiadosťou o analýzu. Vedci ju podrobia testom. Preskúmajú jej cit pre proporcie, farebné videnie a iné premenné, a na základe toho určia mieru talentu. Iní výskumníci vytvoria predpoveď, ako sa bude vyvíjať trh s umeleckými dielami v ďalších desaťročiach, ktoré segmenty trhu budú rásť a ktoré, naopak, utrpia pokles, a vydajú odporúčanie. Bude znieť: „Nemáte výrazný talent, ale mal by krajiniek v kubistickom štýle by vás mohli do dôchodku slušne uživiť.“ Dievčina síce chcela maľovať portréty, ale analýza je podrobná a vyzerá presvedčivo. Začne sa teda venovať krajinomaľbe.

Alebo mladý pár, ktorý sa do seba zamiluje a príde do výskumného laboratória, kde sa podrobí zdravotným a psychologickým testom. Výkonný počítač dáta zanalyzuje a vychrlí výsledok: pravdepodobnosť rozpadu vzťahu, potenciálne trecie plochy, návrh ideálneho životného plánu počas ďalších desiatich rokov. Súčasťou analýzy je aj odporúčanie, či má zmysel vo vzťahu pokračovať alebo nie. A dvojica sa podrobí akémukoľvek rozhodnutiu laboratória; od útleho veku sú totiž vychovávaní v presvedčení, že veda je spoľahlivejšia a presnejšia než prchavé ľudské pocity.

Alebo mladí manželia, ktorí sa snažia o dieťa. Všetky údaje o menštruačnom cykle ženy a pracovných povinnostiach muža nahrajú do rodinného počítača – a ten vyhodnotí, kedy je najvhodnejšia chvíľa na milovanie. Pokyn na začatie romantických hier vydá osobný asistent nainštalovaný v spálni.

Predstavte si svet, v ktorom by veda takto skolonizovala každú časť ľudského života. Uznajte, nie je to strašidelná predstava? Veď človek nechce prežiť čo *najefektívnejší* život. Chce prežiť dobrý život. Ešte viac však túži po niečom inom: chce prežiť *svoj* život.

Obrať človeka o jeho subjektivitu, o jeho autoritu a vládu nad vlastným životom, znamená obrať ho o samotnú podstatu ľudskosti.

Nechápte ma, prosím, zle. Nemám nič proti vede. Pochádzam z vedeckej rodiny a vedcom vďačím za mnohé. Napríklad vakcína proti koronavírusu bola čistým triumfom vedeckého poznania a ja som bol z tých, čo sa na svoju návštevu vakcinačného centra úprimne tešili.

Tvrdím však, že existuje územie, na ktoré veda nemá právo. V ľudskom živote existuje sféra, ktorá je intímna a subjektívna, a možno na vedecké pomery príliš nejasná a mnohoznačná, ale zároveň veľmi cenná a dôležitá.

Na toto územie sme tiež už takmer zabudli, oslnení lesklými a jagavými víťazstvami vedy.

Táto kniha si nekladie malé ciele. Rád by som v nás prebudil istý druh citlivosti. Rád by som prispel k tomu, aby sme opustili našu „vesmírnu loď“, ten umelý svet médií, prístrojov, výrobkov a hluku, v ktorom sme sa stratili, a začali opäť viac vnímať iný svet, ktorý sa skrýva v tieni. Subjektívny, ľudský svet.

Ako to však dosiahnuť? Jeden zo spôsobov je nechať sa inšpirovať ľuďmi z iných kultúr či iných časov. Tí totiž ešte mali citlivosť pre javy, ktoré my, vezúc sa desaťročia vo svojej „vesmírnej lodi“, už nedokážeme vnímať. Mňa osobne veľmi oslovujú texty z Japonska; možno preto, že práve japonská kultúra si stáročia zakladá na presnom pozorovaní prírody.

Podme sa teda pozrieť na dva japonské texty. Prvý z nich má len necelých sto rokov. V roku 1933 spisovateľ Džuničiró Tanizaki napísal takéto slová o tme:

„Stalo sa to pred mnohými rokmi, ale dodnes si pamätám tmu – pre mňa doslova nezabudnuteľnú – v čajovni Sumija v Šimabare, kam som zaviedol priateľa z Tokia. Stalo sa to v priestrannom salóniku nesúcom meno ‚Píniová izba‘, ktorý vraj neskôr pri požari lahol popolom. Tma vo veľkej miestnosti osvetlenej slabým svitom sviečok má inú hutnosť než tma v malej izbe. Vo chvíli, keď sme do salóniku vstupovali, postaršia čašníčka s vyholeným obočím a načiernenými zubami práve pred veľký paraván kládla svietnik a poklakla v zdvorilom úklone. Vzadu za zástenou, ktorá tvorila hranicu osvetleného priestoru veľkosti dvoch rohoží, visela od stropu v jedinej súvislej černote hustá, vysoká tma. Blikotajúce svetlo sviečok nedokázalo preraziť jej temný masív a odrážalo sa od nej ako od čiernej steny. Videli ste už niekedy farbu, temnoty ožiarenej svetlom sviečky? Je to substancia pomerne odlišná od tmy, akú poznáme napríklad z nočných ulíc. Pripadalo mi, že je presýtená mikroskopickými čiastočkami pripomínajúcimi jemný popol, v ktorom každé zrnko hrá dúhovými farbami. Inštinktívne som zamrkal, aby mi neunikli do očí.“

Spôsob, akým Tanizaki hovorí o hutnej, hustej, vysokej tme, pripomínajúcej jemný popol, vo mne vyvoláva jemné chvenie a nedočkavú zvedavosť. Je to naozaj tak? Stratili sme spolu s elektrickým osvetlením tmu celkom jedinečnej kvality? Aká vlastne môže byť tma osvetlená len plameňom sviečky alebo mesačným svetlom? (Spomínam si na mesiace prežitie na lazoch na strednom Slovensku. Keď som si zabudol baterku a bola oblačná noc, v nočnom lese vládla celkom iná tma, než na akú narazíte v neskorý večer v kúpeľni, kým stlačíte vypínač.)

Ponorme sa hlbšie do minulosti. Prečítajme si riadky od Sei Šonagon, dvornej dámy, ktorá žila na cisárskom dvore približne na prelome prvého a druhého tisícročia. Vo svojej knihe *Dôverné zápisky* si rada vytvárala malé, súkromné zoznamy. Tu sú dva z nich:

Čo rozbúši srdce

Vidieť vrabce krmiť mláďatá. Prechádzať okolo miesta, kde sa hrajú deti. Zapáliť vonné tyčinky a sama si lahnúť. Spozorovať, že vzácne čínske zrkadlo trochu osleplo. Keď zastaví kočiar vznešeného muža a počuť, ako ohlasuje svoju návštevu.

Mať umyté vlasy, byť naličená a mať na sebe krásne šaty. Aj keď sa nikto nedíva, je pritom človeku pri srdci dobre.

Večer, keď na niekoho čakám, ozve sa zvuk dažďa alebo zašumenie vetra a ja náhle ustrniem.

Čo vzbudzuje milé spomienky

Uschnutý kvet slezovej ruže zo slávnosti Kamo. Nábytok pre bábiky. Objaviť v knihe založený ústrižok modrofialovej alebo hroznovofialovej látky. Alebo za daždivého dňa, keď je smutno a nie je čo robiť, vyhladať niekoho list z čias, ktoré pre vás niečo znamenali. Vejár z minulého roku.

Videli ste niekedy vrabce krmiť mláďatá? Aké to asi je? A ako matneli zrkadlá minulosti? Tie, ktoré máme dnes, sú zo skla, nie z vylešteného kovu, a preto sa môžu tak maximálne rozbiť. A prečo by niekto zakladal do knihy ústrižok hroznovofialovej látky? Neviem, a táto neschopnosť zorientovať sa v dávnom texte vo mne vzbudzuje zvedavosť.

Viem však určite, že keď dnes prší a nedá sa ísť von, len málokto si číta staré listy. Málokto nečinne čaká. Veď vo svete internetu a Netflixu sa čakanie stáva nedostatkovým tovarom.

Všimnite si však, prosím, akou bežnou súčasťou života bolo čakanie vo svete dvornej dámy na prelome desiateho a jedenásteho storočia. Sei Šonagon spomína čakanie či tichú prázdnu chvíľu na ploche niekoľkých odsekov hneď trikrát. Sama večer, len vonné tyčinky a tma. Čakanie na návštevu za veterného počasia. Smútok a dlhá chvíľa za daždivého dňa.

Citlivosť minulých generácií v sebe nesú dokonca i samotné slová. Používame ich, a už často ani necítíme jemné odtienky ich chutí. Sú trochu ako žuvačky, ktoré dlhým žutím v ústach celkom stratili sladkosť. Občas však stačí nazrieť do etymologického slovníka a minulosť, farba či chuť slov opäť vynikne v plnej kráse.

Obloha je to, čím je obložený náš svet. *Zákerný* je ten, kto sa skrýva za krom. *Strom* je stromom preto, lebo sa strmí nad našimi hlavami. *Kotva* má pazúry podobné mačacím (porovnaj české slovo *kotě*). *Netopier* nemá perie. A *duša* je sestrou dychu.

Ďalším spôsobom, ako sa priblížiť svetu v jeho pôvodnom, surovom stave, je rehabilitácia umenia. Aj v súčasnosti existujú ľudia s výnimočnou citlivosťou, ktorí dokážu vykuknúť z „vesmírnej lode“ von a nám priniesť správu o inom, skutočnejšom svete.

V máloktovej situácii pociťujeme tak intenzívne, ako je vnútorné prežívanie človeka zoči-voči sile vedy v dnešnej spoločnosti považované za menejcenné, než vtedy, keď sa ocitneme v nemocnici v role pacienta. Priviezli ste svoje choré telo, pokúsime sa ho opraviť. Vy zatiaľ, prosím, počkajte a mlčte.

Ako sa však pacient môže cítiť? Čo prežíva? Aká je typická skúsenosť pacienta? Väčšina z nás má svoje osobné skúsenosti, ale len málokto by ich dokázal vteľiť do takej presvedčivej formy ako americká poetka Sylvia Plath. Citujme časť z jej básne *Tulipány*, ktorú napísala na nemocničnom lôžku v roku 1961:

[...]

*Pozri sa, aké je všetko biele, aké tiché, zasnežené.
Učím sa miernosti, ležím tu, pokojne, sama,
tak ako svetlo leží na bielej stene, na rukách, posteli.
Som nikto, s výbuchmi nemám nič spoločné.
Meno a šaty som dala ošetrovatelkám,
chirurgom telo, svoju minulosť anesteziológovi.*

[...]

*Sestry, čo chodia hore-dolu, ma nerušia,
v bielych čepcoch lietajú, čajky nad pevninou,
ruky im nikdy nezastanú, jedna ako druhá,
nedá sa presne zistiť, koľko ich tu behá.*

*Moje telo je ako okruhliak, starajú sa oň ako voda,
čo musí pretiecť ponad kamene a jemne ich vyhladzovať.
Nosia mi v žiarivých ihlách omámenosť, nosia mi spánok.*

Ležali ste niekedy na nemocničnom lôžku ticho ako svetlo na stene, unavení a neschopní pohybu? Bezmenní, bez šiat, bez osobných vecí, bez minulosti? Zažili ste niekedy jemné, starostlivé ruky sestier, podobné vode obmývajúcej

kamene na dne rieky? Pripomína aj vám nemocničná izba Arktídu, krajinu večného snehu a ľadu? Aj vy ste mali niekedy pocit, že po tom, ako ste prekročili brány nemocnice, ste sa stali nikým?

Silvia Plath mohla všetky tieto jemné vnemy a malé zážitky potlačiť. Mohla sa uspokojiť s lekárskou správou napísanou objektívnym jazykom vedy, ktorú jej dali pri prepustení z nemocnice do rúk a v ktorej sa predsa píše, čo sa s ňou a jej telom *skutočne* dialo. Namiesto toho dala svojej subjektívnej skúsenosti centrálnu rolu. Vtelila ju do básne, ktorá mnohým ľuďom už desaťročia pomáha usporiadať si vlastné zážitky a skúsenosti spojené s rolou pacienta.

Tretí spôsob, ako sa priblížiť prirodzenému svetu, nám ponúka filozofia. Môže to znieť paradoxne, najmä ak si filozofov predstavujeme ako nejakých od sveta odtrhnutých rojkov vo vytáhaných svetloch, ktorí sa väčšinu času hádajú o zložitých, miestami až absurdných témach. Posledných sto rokov však filozofia vyzerala inak: občas bola angažovaná a zasahovala do politiky, občas sa svojou básnickou rečou podobala skôr umeniu, a aj keď často používala zložitý jazyk, v skutočnosti bola reálnemu každodennému životu bližšie, než by sa mohlo zdať.

Dobrym príkladom je filozofický smer zvaný *fenomenológia*, ktorý pred viac než storočím založil Edmund Husserl, nemecký filozof a rodák z moravského Prostějova. Husserl tvrdil, že to, ako človek vníma a prežíva svet, sa nedá bezo zvyšku skúmať vedeckými postupmi: nedá sa to zmerať, zvážiť, spočítať a zapísať do tabuliek. Ľudskú skúsenosť nemôžeme zredukovať na čísla a dáta ani sa k nej nedá dopracovať čisto vedeckými metódami. A práve skúmanie priamej ľudskej skúsenosti – toho, ako sa svet človeku bezprostredne javí – sa stalo centrálnou témou fenomenológie. Napokon, slovo fenomén je synonymom slova jav.

Ako môže vyzeráť text filozofa, ktorý sa hlási k fenomenológii? Prečítajme si odsek z eseje *Oko a duch*, ktorú napísal Maurice Merleau-Ponty v roku 1964:

„Záhada tkvie v tom, že moje telo je súčasne vidiace i viditeľné. [...] Moje viditeľné a pohyblivé telo je medzi vecami, je jednou z nich ako časť tkaniva sveta a jeho súdržnosť je súdržnosťou vecí. Keďže sa však moje telo pohybuje a vidí, udržuje veci okolo seba v kruhu, takže sa javia ako jeho doplnok alebo predĺženie, prestupujú jeho telesnosťou a tvoria časť jeho vyčerpávajúcej výmery. Svet je preto utváraný z látky samotného tela.“

Znie to ako báseň, pravda? A taktiež trochu záhadne. Cítíme, že Merleau-Ponty nehovorí do vetra, ale plný zmysel jeho slov sa z izolovaného odseku lúšti len veľmi ťažko.

Merleau-Ponty je filozofom telesnosti. Práve on upozornil na to, že telo a svet sú do seba zvláštnym, paradoxným spôsobom zakliesnené. Telo sa v istom zmysle nachádza vo svete: je jednoducho jedným z predmetov. (Predstavte si napríklad, že sedíte vo vlaku. Vaše telo je jedným z predmetov v kupé, podobne ako batožina, sedačky alebo lampa na strope.) Zároveň je však svet v našom tele, pretože informácie o ňom k nám prichádzajú výlučne cez zmysly nášho tela. (Ak má niekto sivý zákal, ovplyvní táto vlastnosť celkové vnímanie celého jeho sveta. Celý svet sa mu stane o trochu sivším.)

Telo je vo svete, svet je v tele. Mystérium, však?

Sú slová Merleaua-Pontyho vedecky podložené, objektívne? Asi sotva. Sú však preto bezcenné? Nie, nie sú; majú veľkú cenu, pretože nám pomáhajú vyznať sa v našej vlastnej každodennej skúsenosti, ktorá nám je síce stále nablízku a stále k dispozícii, napriek tomu (alebo práve preto?) nám však do veľkej miery ostáva zahmlená a skrytá.

Mnohé texty fenomenológie sa podobajú na umelecké diela. Ich presvedčivosť netkvie v tom, že sú podoprené vedeckými výskumami, ale skôr v tom, že s nimi intuitívne súhlasíme, že rezonujú s našou osobnou skúsenosťou.

Poslednou a najpriamejšou z ciest z väzenia „vesmírnej lode“, využívanou v tejto knižke, je cesta osobnej skúsenosti. Spočíva v dôkladnom a opatrnom pozorovaní tých najvšednejších vecí a najobyčajnejších skúseností. Aké to je – dýchať? V akom poradí sa objavujú a zase miznú farby, keď zapadá slnko? Prečo sú niektoré oblaky bledšie než iné? Kde v tele vzniká hnev, ako sa šíri a ako zase opadáva? Ako sa láme svetlo lampy v rohu miestnosti? Šumia všetky stromy rovnako alebo niektoré šumia hlasnejšie či iným tónom?

Kamkoľvek obrátite svoju plnú pozornosť, objavíte niečo nové. Svet má totiž fraktálnu štruktúru. Akýkoľvek jeho detail odkryjete, objavia sa za ním ďalšie a ďalšie detaily, farby, tvary, zvuky, chute a vône.

Samozrejme, stojí to energiu. A čas. A je potrebné sa občas prinútiť. Pre mňa osobne je však tiché, sústredené pozorovanie a objavovanie všedných vecí jednou z najzaujímavejších ľudských činností, aké sa vôbec dajú zažiť.

K takémuto tichému pozorovaniu vás bude vyzývať i tento text. Na niektoré jeho miesta som zaradil malé experimenty, ktoré si môžete sami vyskúšať, a možno pomocou nich zažijete aj trochu úžasu uprostred všednosti.

Táto kniha sa skladá z ôsmich kapitol. Každá z nich je akousi malou dobrodružnou výpravou za hranice vedy, výpravou do ľudského, subjektívneho sveta.

Budeme hovoriť o spánku, o tele, o empatii, o hraniciach ľudskej slobody, o čase. Dotkneme sa aj ťažkých otázok. Preskúmame, aké to je, keď človek vážne ochorie. Aké to je, keď vám niekto blízky umrie. A napokon budeme hľadať, či je vo svete niečo, čo máme právo nazývať posvätným.

A aj keď sa pomerne často budem opierať o vedecké výskumy, tento text ako celok bude mať od vedeckej objektivity ďaleko. Ostáva teda na vás, čomu v tejto knižke pritakáte, pretože to s vami bude akýmsi tajomným spôsobom v súlade, a čo, naopak, odmietnete ako nepresvedčivé.

Túto knihu venujem našim zosnulým, ktorí na nás hľadia z tmy a azúru.

Frederic Church, Ladovec, 1875

**O DVOCH
PODOBÁCH
TELA**